

وقایع اتفاقیه،

روزنامه‌ای دولتی در خدمت دولت

تاریخچه روزنامه وقایع اتفاقیه

علیرضا قانع

روزنامه وقایع اتفاقیه در عهد ناصرالدین شاه با نام روزنامه‌چه دارالخلافه طهران منتشر می‌شد. این روزنامه از شماره دوم به روزنامه وقایع اتفاقیه تغییر نام داد به طور کلی در طول مدت انتشارش به همین نام بود. شماره اول آن با نام روزنامه‌چه دارالخلافه طهران و شماره دوم تا شماره ۴۷ با عنوان روزنامه وقایع اتفاقیه منتشر می‌شد و به اعتقاد مرحوم محیط طباطبایی اقتباسی از روزنامه رسمی «تقویم وقایع» چاپ استانبول و «وقایع مصریه» چاپ قاهره بود و شماره آخر (۴۷۱) با عنوان «روزنامه وقایع» منتشر گردیده از شماره بعد به کلی تغییر نام داد و موسوم به «روزنامه دولت علیه ایران» شد. اما با این عنوان تازه نیز ترتیب شماره گذاری روزنامه وقایع اتفاقیه ادامه پیدا کرد.

روزنامه وقایع اتفاقیه تا شماره ۱۶ به طور هفتگی هر جمعه منتشر می‌شد ولی از شماره ۱۷ روزنامه در روزهای پنج شنبه منتشر شد. در آن زمان سعی داشتند روزنامه را تا ظهر پنجشنبه در میان مردم تقسیم کنند، اما بعضی اوقات به خاطر پاره‌ای مشکلات که دارالخلافه به وجود می‌آورد به این امر موفق نمی‌شدند.

در رابطه با تغییر روز انتشار روزنامه نوشته‌اند که ادوارد برجیس این تغییر راناشی از تصمیم خود می‌داند و در نامه‌ای که به برادرش نوشته چنین آورده: روز انتشار روزنامه را از روز جمعه به روز پنجشنبه انداخته‌ام، زیرا انتشار آن در پایان هفته بسیار مشکل بود و به خصوص در روزهای دوشنبه تا چهارشنبه خودم به همراه دو منشی‌ام مانند «شتر عصارخانه» کار می‌کردیم و...^(۱)

تاریخ و تعداد شماره‌های آن نیز در هر سال به این ترتیب بوده است:

سال اول، شماره ۱ (جمعه ۵ ربیع الثانی ۱۲۶۷ ق) تا شماره ۵۱ (پنجشنبه سلخ ربیع الاول ۱۲۶۸ ق)؛

سال دوم، شماره ۵۲ (پنجشنبه ۷ ربیع الثانی ۱۲۶۸ ق) تا شماره ۱۰۲ (پنجشنبه ۳ ربیع الثانی ۱۲۶۹ ق)؛

سال سوم، شماره ۱۰۳ (پنجشنبه ۱۰ ربیع الثانی ۱۲۶۹ ق) تا شماره ۱۵۲ (پنجشنبه ۲۷ ربیع الاول ۱۲۷۰ ق)؛

سال چهارم، شماره ۱۵۳ (پنجشنبه ۵ ربیع الثانی ۱۲۷۰ ق) تا شماره ۲۰۳ (پنجشنبه سلخ ربیع الاول ۱۲۷۱ ق)؛

سال پنجم، شماره ۲۰۴ (پنجشنبه ۷ ربیع الثانی ۱۲۷۱ ق) تا شماره ۲۵۴ (پنجشنبه ۳ ربیع الثانی ۱۲۷۲ ق)؛

سال ششم، شماره ۲۵۵ (پنجشنبه ۱۰ ربیع الثانی ۱۲۷۲ ق) تا شماره ۳۰۵ (پنجشنبه ۴ ربیع الثانی ۱۲۷۳ ق)؛

سال هفتم، شماره ۳۰۶ (پنجشنبه ۱۲ ربیع الثانی ۱۲۷۲ ق) تا شماره ۳۵۵ (پنجشنبه غره ربیع الثانی ۱۲۷۴ ق)؛

سال هشتم، شماره ۳۵۶ (پنجشنبه ۸ ربیع الثانی ۱۲۷۴ ق) تا شماره ۴۰۶ (پنجشنبه ۴ ربیع الثانی ۱۲۷۵ ق)؛

سال نهم، شماره ۴۰۷ (پنجشنبه ۱۱ ربیع الثانی ۱۲۷۵ ق) تا شماره ۴۵۰ (پنجشنبه ۲۹ ربیع الاول ۱۲۷۶ ق)؛

سال دهم، شماره ۴۵۱ (پنجشنبه ۷ ربیع الثانی ۱۲۷۶ ق) تا شماره ۴۷۱ (پنجشنبه ۲۸ محرم ۱۲۷۷ ق)؛

نخستین شماره این نشریه در طهران در ۸ صفحه به چاپ رسید که صفحه یک و هشت سفید و از صفحه دو تا هفت مطلب داشت. این روزنامه در قطع ۲۲×۳۵ با چاپ سنگی به وسیله حاجی عبدالمحمد چاپ می‌شد. در دو سوی داخل سرلوحه شماره یک این نشریه دو درخت ترسیم شده بود و در حاشیه آن دو درخت، س گل و بوته و درخت‌های کوچکتر دیده می‌شد و در میان آن‌ها شیر شمشیر به دست و خورشید قرار داشت.

در رابطه با انگیزه انتشار این نشریه در سر مقاله روزنامه چنین آمده است:

«از آن جا که همت حضرت اقدس شاهنشاهی مصروف بر تربیت اهل ایران و استحضر و آگاهی آنها از امورات داخله و وقایع خارجه است، لهذا قرار شد که هفته به هفته احکام همایون و اخبار داخله و غیره را که در دول دیگر گزرت می نامند در دارالطباعة دولتی زده شود و به کل شهرهای ایران منتشر گردد که اهالی ممالک ایران نیز در هر هفته از احکام دارالخلافه مبارکه و غیره اطلاع حاصل نمایند و از جمله محسنات این گزرت یکی آنکه سبب دانایی و بینایی اهالی این دولت علیه است دیگر آنکه اخبار کاذبه و اراجیف که گاهی بر خلاف احکام دیوانی و حقیقت حال در بعضی از شهرها و سرحدات ایران پیش از این باعث اشتباه عوام این مملکت می شد بعد از این به واسطه روزنامه چه متوقف خواهد شد و بدین سبب لازم است که کل امنای دولت ایران و حکام ولایات و صاحب منصبان معتبر و رعایای صادق این دولت این روزنامه ها را داشته باشند و بر حسب قرار داد فوق در یوم جمعه پنجم شهر ربیع الثانی آیت نیل سنه ۱۲۶۷ به این کار شروع شد و مباشر این روزنامه ها به هر کس که طالب باشد هفته به هفته خواهد رساند.»^(۱)

همان گونه که گذشت، از شماره دوم به بعد، این نشریه با نام روزنامه وقایع اتفاقیه با همان قطع و تعداد صفحات در روز «جمعه یازدهم شهر ربیع الثانی ۱۲۶۷» قمری منتشر گردید. در این شماره که علت نامگذاری روزنامه را به روزنامه وقایع اتفاقیه و تغییر سرلوحه آن را ذکر نکرده اند، این تیتراها به چشم می خورند:

«اخبار داخله ممالک محروسه پادشاهی»، «دارالخلافه طهران»، «امورات قشونی»، «سایر بلاد ممالک محروسه»، «کرمان» و... که مشتمل بر رویدادهای چند کشور است. در سرلوحه «نومره دوم» انمیره دوم نیز «قیمت روزنامه» را از قرار در یک هفته پانصد دینار نوشته اند که در سال دو تومان و چهار هزار دینار می شود. به طور کلی در سال نخست روزنامه وقایع اتفاقیه به موضوعاتی چون:

«اردوی همایون»، «اخبار داخله ممالک محروسه پادشاهی»؛ «دارالخلافه طهران»، «امورات قشونی» و... می پرداخت. از دیگر مندرجات سال نخست روزنامه وقایع اتفاقیه قیمت اجناس تجارت دارالخلافه و سایر امورات داد و ستد تجارته می باشد که به درخواست تجار مبادرت به چاپ آن می کردند. در سال نخست انتشار روزنامه وقایع اتفاقیه و به ویژه در دوران صدارت امیر کبیر به صحت اطلاعات ارائه شده در این نشریه بسیار اهمیت می دادند و چنانچه مطلبی غیر واقعی در روزنامه منتشر

می شد هفته بعد با انتشار یک توضیح مختصر آن مسطلب را تصحیح می کردند.

در همان دوره سرعت در انتشار اخبار را نیز مد نظر داشته اند بیشتر منابع خبرهای خارجی روزنامه وقایع اتفاقیه عمدتاً نشریه های چاپ خارج از کشور بوده اند که به وسیله پست به فاصله سی روز به دفتر تهران می رسید. در رابطه با خبرهای داخلی نیز این روزنامه از همه ولایات که گزارش حکمرانان به مرکز نشینان و درباریان بوده استفاده می کردند. به طور کلی می توان گفت که حکام ولایات - با دستیاری مباشران خود - ابتدا امور نمایندگی و خبرنگاری روزنامه وقایع اتفاقیه را بر عهده داشته اند. خبرها و گزارش هایی که در سال نخست و پس از آن به «مباشرین روزنامه» و یا دفاتر مرکزی نشریه می رسید، به ویژه عهد امیر کبیر، س گزینش می شد و آنچه که رغم «دروازه بانان» آن روز (ماموران سانسور) قابل نوشتن نبود به نشریه راه پیدا نمی کرد.

در رابطه با خبرهای خارجی لازم به ذکر است که خبرهای خارجه غیر قابل نوشتن در روزنامه، نوشته نمی شد و اگر هم در همان روز مطلبی به دست مباشرین می رسید آن را در هفته بعد منتشر می کردند. اما برخی از این اخبار دول خارجی را به سبب بعضی مشکلات و ملاحظات منتشر می کردند. هر چند مطالب هیچ موضوعیت و مناسبتی با روزنامه نداشت اما چون از طرف دولت انگلیس فرستاده می شد مجبور به چاپ آن می شدند.

نکته قابل توجه آن است که در عهد امیر کبیر چنانچه روزنامه را آماده نشر می کردند و چاپار می رسید مختصر اخبار را در همان شماره و تفضیل آن را به هفته آینده موکول می کردند. در روزنامه وقایع اتفاقیه از شماره ششم به بعد، چاپ اعلانات (آگهی ها) آغاز شد و قیمت آن را درج می کردند. به دستور دیوان عالی (دیوان اعلی) چاپ اعلانات به شرح و به شرط ذیل می بود: قیمت چاپ اعلانات کمتر از یک هزار دینار^۲ نباشد، بیشتر از چهار سطر نباشد، اگر بیشتر از چهار سطر باشد، به ازای هر سطر پنج شاهی گرفته می شود.^(۳)

نخستین آگهی منتشر شده در قسمت اعلانات به سفارش درالخلافه در نمرة ششم روزنامه وقایع اتفاقیه ماجرای یک تاجر فرنگی به نام «موسیو روجیاری بود که چند مرتبه مال التجاره خود را به دارالخلافه آورده بود.»

از انواع اعلانات منتشر شده در سال نخست روزنامه وقایع اتفاقیه، اعلان فروش کتاب می باشد که بعضی از اعلانات به شرح ذیل می باشد:

* هر یک قرآن معادل هزار دینار و ۲۰ شاهی است و هر شاهی معادل ۵۰ دینار. (ر.ک: لغتنامه دهخدا ج ۹، ص ۱۳۰، س ۲، م شاهی)

۱- قرآن مجید اعلی: دو تومان، ۲- قرآن مجید وسط: یک تومان، ۳- قرآن مجید ارزان: سه هزار، ۴- شرح کبیر دو جلد: شش تومان و... لازم به ذکر است که افرادی که می خواستند از این کتب دیدن نمایند و خرید کنند باید نزد حاجی عبدالمحمد استاد دارالخلافه طهران که چاپ روزنامه در کارخانه او انجام می شد می رفتند همان گونه که در اعلانات نوشته می شد.^(۳)

پس از انتشار روزنامه وقایع اتفاقیه، این نشریه را به خارج از کشور به ویژه دفتر روزنامه ها و به طور کلی مراکز اطلاع رسانی ارسال می کردند و یک نشریه چاپ تفلیس از این روزنامه تمجید کرده و کار روزنامه را تحسین کرده است.

برای سامان دادن امور روزنامه وقایع اتفاقیه و مشخص شدن مکانی برای مراجعات، دفتر این نشریه را در میدان ارک و مرکز فروش آن در دکان میر سید کاظم بلورفروش قرار دادند.

این خبر در شماره های بعدی نیز ذکر شد. اما گروهی از مردم به مناسبت انتساب میرزا جبار تذکره چی به مدیریت روزنامه وقایع اتفاقیه به این دفتر مراجعه می کردند.

روزنامه وقایع اتفاقیه در سال نخست از روز جمعه پنجم ربیع الثانی ۱۲۶۷ ق تا پنج شنبه سلخ شهر ربیع الاول ۱۲۶۸ ق مجموعاً ۵۱ شماره در ۲۷۶ صفحه انتشار یافت. از شماره ۱ تا ۴۱ در عهد صدرات میرزا تقی خان امیر کبیر و از شماره ۴۲ به بعد در دوره اعتمادالدوله منتشر گردیده است.

از جمله خبرهایی که در واپسین شماره های سال نخست روزنامه وقایع اتفاقیه جلب توجه می کرد، تقلب در نقاشی بود: بعضی از پرده های نقاشی که کار نقاشان قدیمی بودند و در فرنگستان قیمت زیادی داشتند و چنانچه که معلوم می شد کار نقاشان قدیمی است و نقاشی قدمت زیادی دارد آن را به ده هزار تومان و حتی دوازده هزار تومان هم می فروختند به دین ترتیب شخصی آنها را می خرید و پرده نقاشی را عوض می کرد و به جای آن نقاشی تازه ای روی کرباس می کشید و به جای اصل می فروخت.

یکی دیگر از مهمترین خبرهای نخستین سال دوم روزنامه خبر وفات میرزا تقی خان امیر کبیر است.

«میرزا تقی خان امیر کبیر که سابقاً امیر نظام و شخص اول این دولت بود، در شب شنبه هجدهم ماه ربیع الاول در کاشان وفات یافته است».^(۴)

یکی دیگر از ویژگی های سال دوم این نشریه چاپ تصویر است. جز در سر لوحه روزنامه که نشان دولتی آن روز - شیر و خورشید و شمشیر - چاپ شده است تا شماره ۶۴ (۲ رجب ۱۲۶۸ ق، ص ۲) این نشریه تصویر دیگری چاپ نشد. یکی دیگر از ویژگی های این

روزنامه در سال دوم انتشار، روزنامه یدکی است که می شود نام «ضمیمه و یا فوق العاده را نیز بر آن گذاشت».

در شماره یک روزنامه قیمت آن را نوشته اند اما شماره دوم را نسخه ای پانصد دینار و شماره سوم را یک نسخه ده شاهی در زمان انتشار قیمت گذاری کرده اند. اما این اولین بار بود که یک نسخه از نشریه را بیش از بهایی که داشت خرید و فروش کردند.

در سال دوم روزنامه وقایع اتفاقیه مجموعاً ۵۱ شماره منتشر گردید - آخرین شماره سال دوم شماره ۱۰۲ می باشد که تاریخ پنجشنبه سیم ماه ربیع الثانی ۱۲۶۹ قمری را دارد.

در سال دوم به ترتیب دکان های میر سید کاظم بلورفروش، میر سیدعلی بلورفروش و میر سیدعلی نقی بلورفروش محل توزیع و فروش روزنامه شد و از شماره ۹۸ (پنجشنبه پنجم ربیع الاول ۱۲۶۹ ق) نام مرکز توزیع روزنامه را درج نکرده اند.

نخستین شماره سال سوم روزنامه وقایع اتفاقیه با شماره ۱۰۳ در تاریخ ۱۰ ربیع الثانی ۱۲۶۹ ق و آخرین شماره این سال با شماره ۱۵۲ منتشر شد. تا این سال اخبار شهرستان ها را ذیل تیر می آوردند و

روزنامه وقایع اتفاقیه پنجشنبه پنجم ربیع الثانی ۱۲۶۸ ق

مناصب دارالخلافه

مقامت روزنامه

برنجه و پاشیر

قیمت اعلانات

میرزا جبار

احزاب و احزاب محروم پادشاهی

دارالخلافه طهران

نماز اجباری که کنند چون مختصر و مبسوط شود

در روز پنجشنبه ششم این ماه اعلیحضرت قوی شده بود بطور واضح حال نوشته شد

سوک شاهنشاهی عزیمت کت و قلع فرمود که جناب جلالت با منظم اراضی و بیوتات

از دروازه دولت که بگردن شریف بردند و عمارت دیوانی ارک را که مجموعاً امکان

سوار بسیار که احضار در بارگاه بود

بود و در دم دروازه دولت در کمال

صفت کشیده بظهور بارک رسیدند چون

سپاه نظام را داشتند مورخین

کردند و اعلیحضرت آمد سس تا یون بعد از

ملاحظه آنها بیاحت و قلع اطراف و انجمن

عزیمت فرموده نزد یک غروب آفتاب بارک

مبارک سلطانی معاودت فرمود

در روزنامه هفتگانه گذشته نوشته شده بود

که جناب اشرف امجد صدر اعظم مخمتر علیه مقرر فرمودند در کارخانه دولتی سید

داشتند که اراضی مجهول امکان ارک را از جناب

که به صرف کاغذ ناس برسد لهذا امیر

مجهول الزمان شیخ عبدالحسین برای حلیت و اجاب

فرمودند که دیگر شکرمانند در آن را برای

۲۳

درج آگهی در صفحه ۲ شماره ۱۵۸ از ویژگی های این سال است. نکته دیگر در باره آگهی ها، انتشار آگهی «حجره جعفریان بیک» در تبریز در روزنامه وقایع اتفاقیه است. که این اولین آگهی یک شهرستانی در روزنامه بود.

از دیگر نکاتی که می توان در این سال اشاره کرد چاپ نخستین قصیده مندرج در این روزنامه است که در شماره ۱۶۴ به تاریخ پنجشنبه ۲۳ جمادی الثانی ۱۲۷۰ ق به چاپ رسیده است. لازم به ذکر است در رابطه با توریق اجمالی روزنامه در سال های مختلف به ویژه سال چهارم این نکته را متوجه می شویم که کاتب روزنامه در بعضی شماره ها تغییر کرده است اما نام و نشان او را نوشته اند.

سال پنجم دو روزنامه هم با انتشار شماره ۲۰۴ در روز پنجشنبه ۷ ربیع الثانی ۱۲۷۱ ق آغاز شد و با چاپ شماره ۲۵۴ در روز پنجشنبه ۳ ربیع الثانی سال ۱۲۷۲ ق پایان یافت و مهمترین مطلبی که در این شماره از سال به چشم می خورد، بازگشت برجیس از انگلیس بود. از دیگر نکات قابل توجه در سال پنجم روزنامه، یکی درج نرخ اجناس در ولایات کرمانشاهان، فارس، استرآباد است و دیگری درشت نویسی روزنامه است به ویژه در هفته هایی که اخباری از ولایات نرسیده بود و این آغاز صفحه پرکنی در مطبوعات ایران بود. شماره نخستین سال ششم روزنامه با شماره ۲۵۵ به تاریخ ۱۰ ربیع الثانی ۱۲۷۲ ق منتشر شد و در سال ششم «تک ستونی کردن مطالب در صفحه ۸ با خطی متفاوت و سالنامه نگاری یکی از کارهای مهم در این روزنامه است.»

شماره اول سال هفتم روزنامه تحت شماره ۳۰۶ در تاریخ پنجشنبه دوازدهم ربیع الثانی ۱۲۷۳ آغاز شد و آخرین شماره این سال با نمره ۳۵۵ در تاریخ پنجشنبه نهمه شهر ربیع الثانی ۱۲۷۴ منتشر شد. یکی از مهمترین ویژگی های این سال این است که از نمره ۳۱۹ پنجشنبه ۱۵ رجب ۱۲۷۳ ق به بعد، این روزنامه تک ستونی شده است. اولین شماره سال هشتم روزنامه با شماره ۳۵۶ در تاریخ پنجشنبه هشتم ربیع الثانی ۱۲۷۴ منتشر شد و تا شماره ۴۰۶ به تاریخ چهاردهم ربیع الثانی ۱۲۷۵ ق ادامه داشت.

افزودن بر شماره های معمول، ضمیمه هایی نیز در این سال به روزنامه اضافه شد، مثلاً در شماره ۳۵۶ تاریخ پنجشنبه ۸ ربیع الثانی ۱۲۷۴ ق یک ضمیمه ۱ صفحه این با عنوان ترجمه روزنامه بر سن دوریان استامبول چاپ شده و در شماره ۳۷۱ ضمیمه ایی دو صفحه ایی با عنوان سواد حکم نظامی چاپ و منتشر شده است.

نکته دیگر جالب توجه، ترجمه خلاصه گزارش «روزنامه جزیره الحوادث استامبول» از دارالشفای آن شهر است که نمونه ایی

چنان چه ولایتی خبری نداشت نام آن ذکر نمی شد. یکی از مهم ترین ویژگی های نخستین شماره سال سوم چاپ مقالات فارسی زبان خارج از کشور می باشد از جمله این مقالات چاپ مقالاتی از نشریه احسن الاخبار و تحفة الخیار می باشد. از دیگر خبرهای به چاپ رسیده در این سال خبری درباره کارخانه بلورسازی است. خبر ترقی بلورسازی در ایران آن هم رنگارنگ که به اندازه صد پارچه از آن را به محضر عالی جناب رساندند. این خبر نکته ای را در درون خود داشت و آن هم تصدی میرزا جبار ناظم المهام در کارخانه بلورسازی بود. چون وی هم زمان با اداره روزنامه در کارخانه بلورسازی هم سمت داشت و از این جا بی می بریم که چرا اولین فروشندگان روزنامه بلورفروشان بودند. یکی از خبرهای قابل توجه در این سال تربیت مردم نابینا در فرنگستان بود.

شماره ۱۵۳ اولین شماره روزنامه وقایع اتفاقیه بود که در سال چهارم و در تاریخ پنجشنبه پنجم ماه ربیع الثانی ۱۲۷۰ ق منتشر شد. یکی از مهمترین اتفاق هایی که در این سال رخ داد تقدیر از برجیس و میرزا عبدالله بود که برای پیشرفت کار در روزنامه از شاه خلعت گرفتند.

از نخستین گزارش‌های فارسی شده مطبوعات فرنگی در «روزنامه‌های ایرانی است»^(۸)

سال هشتم (۱۲۷۵ ق) روزنامه وقایع اتفاقیه مصادف است با تحولاتی در ساختار دربار و ارکان حکومتی ایران که خبرها در روزنامه درج می‌شد. خبر عزل حاجی علیخان حاجب الدوله از مناصب و خدمات معموله و منسوخ شدن منصب صدراعظمی از زمره مهمترین اخبار این سالند.^(۹)

سال نهم (روزنامه وقایع اتفاقیه با نمره ۴۰۷ در ۱۱ ربیع الثانی ۱۲۷۵ ق) آغاز و نمره آخر این سال با شماره ۴۵۰ به تاریخ ۲۹ ربیع الاول ۱۲۶۷ ق منتشر گردید. در نخستین شماره این سال فصول سی گانه عدلیه را چاپ کرده‌اند و در سال نهم به علت سفر ناصرالدین شاه و بازدید از ولایات ایران و دیر رسیدن اخبار اردوی همایونی به دارالخلافه سه شماره از روزنامه (شماره‌های ۴۳۵ و ۴۳۶ و ۴۳۷) با تاخیر انتشار یافت.

سال دهم روزنامه وقایع اتفاقیه و یا آخرین سال انتشار روزنامه با انتشار شماره ۴۵۱ آغاز شد.

به این ترتیب از این شماره تحولی در روزنامه ایجاد شد که در نهایت پس از چندی منجر به تغییر نام و ساختار و ویژگی‌های شکلی و محتوایی روزنامه گردید. نخستین دگرگونی که به وضوح در روزنامه دیده می‌شد، تغییراتی بود که در صفحه بندی روزنامه به کار رفته بود.

فاصله انتشار شماره ۴۵۷ و ۴۵۸ (سال ۱۲۷۶ ق) دو هفته است. این نشان دهنده تغییرات در روزنامه و تغییر رای همایون است. شماره ۴۵۸ (پنجشنبه ۱۱ جمادی الاخر ۱۳۶۷ ق) به بعد نشر به فصل بندی شد و شمایل تازه‌ای پیدا کرد که بعدها در روزنامه دولت علیه ایران و روزنامه دولتی تا حدودی دیده می‌شد.

و این مطالب از ویژگی‌های مهم سال و هم انتشار این روزنامه است. روزنامه وقایع اتفاقیه از شماره ۱ (۵ ربیع الثانی ۱۳۶۷ ق) تا شماره ۴۱ (پنجشنبه ۱۹ محرم ۱۲۶۸ ق) در عهد صدارت امیر کبیر منتشر شد و از آن شماره به بعد تا شماره ۳۹۶ (پنجشنبه ۲۳ محرم ۱۲۷۵ ق) در دوره صدارت میرزا آقاخان نوری و از شماره ۳۹۷ (پنجشنبه سلخ محرم ۱۲۷۵ ق) تا پایان حیاتش در ایران انتشار یافت.

باید دانست که در تمام مدتی که امیر کبیر صدارت داشته، هر جا صحبت از اقدامات و اصلاحات و تصمیمات دولت بود، مباشرین روزنامه همه را به نام امنای دولت ثبت می‌کردند و نامی از انقلاب امیر کبیر به چشم نمی‌خورد. بدین علت پس از عزل امیر کبیر تظاهر واضح به نام و القاب میرزا آقاخان نوری به چشم می‌خورد، مثل جناب جلالت مآب کفالت یا کفایت انتساب مقرب الخاقان اعتمادالدوله العلیه و ...^(۱۰) و تفاوت آن نوشته‌ها با اصل

مطلب در نامه ادوارد برجیس به یکی از بستگانش آشکار است. او نوشته است: پس از عزل امیر کبیر و مشکلاتی که بروی رو آورده بود. میرزا آقاخان مندرجات هر شماره را تا ساعت‌ها مطالعه می‌کرد آن هم قبل از آنکه به چاپ خانه فرستاده شود و بعد مجدداً به میرزا تقی خان رجوع می‌کرد و باید مدت‌ها انتظار می‌کشید تا بتواند به او دسترسی پیدا کند.^(۱۱)

بطور کلی می‌توان گفت مطالب روزنامه از شماره ۶ به بعد اکثراً مطالب سیاسی، اجتماعی، اخلاقی و اقتصادی دارد و در حقیقت از آغاز تا پایان انتشار، این روزنامه روزگاری الحق نامش با مسمی بوده و سرگذشت این روزنامه پس از شماره ۴۵۸ (پنجشنبه ۱۱ جمادی الاخر ۲۷۶ ق) و بعد از تحولات و مشکلاتش تا شماره ۴۷۱ (پنجشنبه ۲۸ محرم ۱۲۷۷ ق) منتشر شد و تغییر نام داد و انتشار آن با عنوان روزنامه وقایع اتفاقیه به پایان رسید و سپس همان مطالب را با همان محتوی در روزنامه دولت علیه انتشار یافت.

دست اندرکاران روزنامه وقایع اتفاقیه عبارتند از:

۱- حاجی میرزا جبار تذکره چی ملقب به «ناظم المهام»

۲- میرزا تقی خان امیر کبیر

۳- میرزا آقاخان نوری

۴- ادوارد بورجیس یا برجیس ملقب به «ترجمه نویس»

و به دین ترتیب سرگذشت روزنامه وقایع اتفاقیه به پایان رسید.

منابع

- ۱- فریدون، آدمیت. امیر کبیر و ایران، (تهران: امیر کبیر، ۱۲، ص ۳۷۶.
- ۲- محیط طباطبائی، تاریخ تحلیلی مطبوعات.
- ۳- روزنامه وقایع اتفاقیه.
- ۴- محمد صدر هاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران.
- ۵- تاریخ روزنامه نگاری ایران، ناصرالدین پروین.
- ۶- سرگذشت مطبوعات ایران، فرید قاسمی.

پاورقی‌ها:

- ۱- راهنمای کتاب، س ۱، ش ۳، پانیز ۱۳۳۷، صص ۳۱۶-۳۱۷.
- ۲- محیط طباطبائی، تاریخ تحلیلی مطبوعات، ص ۲۶.
- ۳- روزنامه چه دارالخلافه طهران، ش ۱، جمعه ۵ ربیع الثانی ۱۲۶۷ ق، ص ۱.
- ۴- روزنامه وقایع اتفاقیه، ش ۶، جمعه ۱۰ جمادی الاول ۱۲۶۷ ق، ص ۶.
- ۵- راهنمای کتاب، س ۱، ش ۳، پانیز ۱۳۳۷، صص ۳۱۶-۳۱۷.
- ۶- روزنامه وقایع اتفاقیه، ش ۵۲، پنجشنبه ۷ ربیع الثانی ۱۲۶۸ ق، ص ۱.
- ۷- روزنامه وقایع اتفاقیه، ش ۱۱۴، پنجشنبه ۲۷ جمادی الثانی ۱۲۶۹ ق، صص ۲-۱.
- ۸- روزنامه وقایع اتفاقیه، ش ۳۷۲، پنجشنبه ۲ شعبان ۱۲۷۴ ق، ص ۸.
- ۹- روزنامه وقایع اتفاقیه، ش ۳۹۷، پنجشنبه ۲ سلخ محرم ۱۲۷۵ ق، ص ۴.
- ۱۰- میرزا تقی خان امیر کبیر، ص ۱۲۹.
- ۱۱- راهنمای کتاب - س ۱، ش ۳، پانیز ۱۳۳۷، ص ۳۱۷.